

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾԱԿԻ ՀԱԿՈՒՅԱՆ

ԲԱՐՍԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԺՈՆ

7-րդ դարի շարականագիր է Բարսեղ Ժոնը, որը Ծիրապ գավառի Դարեվանքի վանահայրն էր: Վարդան պատմիչը հաղորդում է, որ նա ոչ միայն գրել է «Յարութեան Հարցեր» շարականները, այլև Ներսես Գ Ծինող (641—661) կաթողիկոսի հանձնարարությամբ խմբագրել, կանոնավորել է Ծարակնոցը. «...ապա հրամայեաց ընտրել զարժանն և զայն միայն ուսանել, զոր և արարին ի ձեռն սրբոյն Բարսղի՝ մակաևուն Ժոն կոչեցելոց, որ էր առաջնորդ սուրբ ոխտին, որ դարեվանք կոչի ի գաւառին Անույ... վասն որոյ ճոնընտիր կոչի շարականն, որ այժմ պաշտի յեկեղեցիս մեր»¹:

Իսկ Կիրակոս Գանձակեցին բացատրում է, թե ինչ պատճառով կաթողիկոսը հրամայել է Բարսեղին՝ խմբագրելու Ծարակնոցը: 7-րդ դարում արդեն այնքան էին բազմացել ու եկեղեցիներում տարածվել շարականները, որ մի գավառում ժամասացության ժամանակ երգվածները մյուս գավառների համար անծանոթ էին: Ժամերգության այդպիսի մի դեպքի, Բագավանի եկեղեցում, Վարդավառի տոնին, ներկա է լինում Ներսես Ծինող կաթողիկոսը, երբ աջակողմյան դասի սկսած Հարցը չի կարողանում շարունակել ձախակողմյան դասը և այդպիսով մի քանի Հարց իրար են խառնում և շփոթում: Ահա թե այդ դեպքի մասին Կ. Գանձակեցին ինչ է գրում. «Դեպ եղև սմա (խոսքը Ներսես Ծինող կաթողիկոսի մասին է—Գ. Հ.) աշխարհածողով բազմութեամբ ի տօնի վարդավառին լինել

ի Բագուան: Եւ բազմացեալ էին երգք շարականոց յեկեղեցիս Հայոց մինչև ոչ գիտել միոյ գավառի երգեցող՝ զմիւսոյն: Եւ ասացին շարական վարդավառի հարցինն և միւս դասն ոչ կարաց փոխել զնա, և փոխեցին բազում շարական, և ոչ զայն ևս գիտէին: Ապա հայրապետն Ներսէս, հաւանութեամբ ամենայն ժողովոյն ընտրեցին զպիտանին և զօգտակարն, զի յամենայն յեկեղեցիս յամենայն ատուր մի պաշտօն լիցի ըստ ատուրն խորհրդոյ: Եւ ընտրեցին արս իմաստունս, զի շրջեացին ընդ ամենայն աշխարհս հայոց և զնոյն կարգաւորութիւն հաստատեցեն, որ է մինչև ցայսօր»²:

Սակայն մեր շարականագիտության մեջ ոչ միայն խոսք չի եղել Բարսեղ Ժոնի մասին որպես շարականագիր, այլև չի ընդունվել, որ նա Ներսես կաթողիկոսի հանձնարարությամբ խմբագրել է մեր Ծարակնոցը և Ժոնընտիր կոչված Ծարակնոց չի եղել և դա պատմագիրներ Վարդանի և Կ. Գանձակեցու կողմից հաղորդած թյուրիմացության արդյունք է: «Վարդանի ու Կիրակոսի այս պատմությունը,—գրում է պրոֆ. Մ. Արեղյանը,—մի վկայություն է միայն նրա համար, որ մեր հոգևոր բանաստեղծության ծաղկելուն նպաստել է առանձնապես այն, որ դարեր շարունակ մեր եկեղեցիներում միատեսակ ժամերգություն և կանոնական պարտադիր երգեր չեն եղել, և թե փորձեր են եղել շարականների մեջ ընտրություն անելու ու միատեսակության

¹ Մեծին Վարդանայ Բարձրաբերդոյ. պատմութիւն տիեզերական, Մոսկվա 1861, էջ 96:

² Կ. Գանձակեցի, Պատմություն հայոց, աշխատաս. Կ. Մելիք-Օհանջանյանի, Երևան, 1961 թ., էջ 61—63:

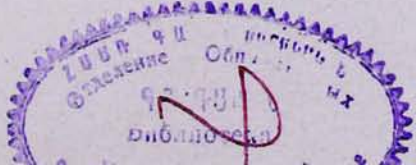
վերածելու ժամերգությունն այդ նկատմամբ: Որ Վարդանի ու Կիրակոսի ժամանակ այդ միատեսակությունն արդեն հաստատված է եղել, այդ պարզ է. բայց որ «Շոնընտիր» շարականը՝ 7-րդ դարում կազմված լինի, այդ կարելի չէ ընդունել³: Իսկ թե ինչու պրոֆ. Մ. Աբեղյանը վերոհիշյալ երկու պատմագիրների բոլոր հաղորդածները շարականների մասին ընդունում, հավաստի է համարում, բայց «Շոնընտիր» շարականի խմբագրումն ու գոյությունը չի ընդունում, բացատրում է այսպես՝ «Հավանական է կարծել, որ Կիրակոսն ու Վարդանը, որոնց երկուսի աղբյուրն անպայման մեկ է, մի պատմական շփոթություն են բովանդակում. դեպքը երևի 12-րդ դարից Ներսես Շնորհալուց և իր ժամանակակից «ամենագովելի» և «աստուածաշնորհ» Բարսեղ վարդապետից (1162 թ.) փոխված է 7-րդ դարը Ներսես Շինողի ժամանակ⁴: Նախ պետք է ասել, որ պատմիչ Վարդանի և Գանձակեցու հաղորդածները, ինչպես տեսանք, բավականին տարբեր են, հետևապես, դրանք եթե աղբյուր ունեցել են, համեմատելիս, նույնը չի եղել: Վարդանը գլխավոր ուշադրությունը դարձնում է կաթողիկոսի հրամանի վրա, որ հանձնարարվում է Բարսեղ Շոնիին ընտրություն կատարել և նոր Ծարակնոց կազմել, որ ընդհանուր լինի բոլոր եկեղեցիների համար: Իսկ Կ. Գանձակեցին տալիս է Ծարակնոցը խմբագրելու պատճառները, Բագավանում տեղի ունեցած դեպքը, որոշակի ժամանակը (Վարդավառի տոնի օրը) և այլն: Վարդանն ասում է, որ միայն կաթողիկոսն է հանձնարարել Շոնիին խմբագրելու Ծարակնոցը, իսկ Գանձակեցին հաղորդում է, ժողովն է որոշել, որ Բարսեղ Շոնը ընտրություն կատարի Ծարակնոցում:

Որեմն Վարդանի և Կիրակոսի հաղորդածները նույնը չեն և նույն աղբյուրը չեն ունեցել: Այնուհետև, իսկապես, պատմիչները արդյոք չե՞ն շփոթել Ներսես Շինողին ու Ներսես Շնորհալուն և Բարսեղ Շոնիին ու 12-րդ դարի Բարսեղ Անեցուն: Թվում է, թե այստեղ էլ ոչ մի շփոթություն չկա՝ ո՛չ ժամանակի, ո՛չ տեղի և ո՛չ էլ անձնավորությունների: 7-րդ և 12-րդ դարերի միջև ընկած է հինգ հարյուր տարի: Վարդանի և Գանձակեցու նման պատմիչները չէին կարող իրարից այդքան հեռու ժամանակները և կաթողիկոսները շփոթել, իրար խառնել: Եթե նրանց օգտագործած աղբյուրում այդ «թյուրիմացությունը» լիներ էլ,

անշուշտ նրանցից մեկն ու մեկը կողդեր, բայց այդպիսի բան չի եղել: Իսկ ինչ վերաբերում է տեղին, պարզ ասված է՝ «Բագավանում», որը գտնվում է Բագրևանդում, (այժմյան Ուչքիլիսեն), և Ներսես Շնորհալին չէր կարող Կիլիկիայից գալ Բագավան՝ Վարդավառի ժամերգությունը լսելու: Կիլիկիայում Բագավան անունով վայր չկա, իսկ Ներսես Շնորհալին իր 7 տարվա կաթողիկոսության ժամանակամիջոցում երբեք Հոռնկայից դուրս չեկավ, որովհետև նա մշտապես տառապում էր հոդացավով և ջերմախտով, բացի այդ, եթե ուզեմար էլ, չէր կարող Ալաշկերտ գնալ, քանի որ այդ գավառը Կիլիկիայի հայկական իշխանության սահմաններց դուրս էր և հեռու: Վերջապես Վարդան պատմիչը և Կ. Գանձակեցին չէին կարող շփոթել թեկուզ նույն անունն ունեցող երկու մեծ, նշանավոր կաթողիկոսներին: Այդ երկու կաթողիկոսներն էլ իրենց գործունեությամբ, ժամանակով, կենսագրությամբ հայտնի են մեր պատմության մեջ և չէր կարող նման շփոթություն լինել: Հետո, Ներսես Շնորհալուց 4 դար առաջ Ստեփանոս Սյունեցին արդեն մեր ժամակարգությունը կանոնավորել էր, ամեն մի տոն ուներ իր հավուր պատշաճի կանոնը, չէր կարող պատահել, որ Վարդավառի նման մեծ, տերունական տոնը, այն էլ 12-րդ դարում, Ն. Շնորհալու օրոք, չունենար իր կանոնը, և Հարցը երգելիս եկեղեցու երկու դասերը «շփոթեին» բազմաթիվ շարականներ» և չկարողանային գրտնել տոնի օրվա շարականը: Վարդավառի տոնը 12-րդ դարում տոնվում էր ոչ միայն մի օր, այլ մյուս տերունական տոների նման բազմօրյա էր և ամեն մի օրն ուներ իր կայուն կանոնն ու շարականը: Շնորհալու օրով բոլոր տոներն իրենց շարականներով արդեն վաղուց կանոնավորված էին և ժամերգության ժամանակ, այն էլ Բագավանի նման մի նշանավոր եկեղեցում, այդպիսի շփոթություն 12-րդ դարում անկարելի էր: Այդ դեպքը իսկապես, ինչպես պատմիչներն են հաղորդում, տեղի է ունեցել 7-րդ դարում, երբ դեռ մեծ տոներից մի քանիսը չունեին իրենց կանոնն ու մշտական շարականը, երբ դեռ կանոնը չէր ընդունված հայոց եկեղեցում, ամեն մի շարական կարող էր մուտք գործել եկեղեցի և երգվել: Անչափ բազմացել էին շարականները և միանգամայն հնարավոր էր, որ ժամերգության ժամանակ մի շարականը շփոթեին մյուսի հետ: Հետո, Բարսեղ Անեցի կաթողիկոսը չէր կարող խմբագրել շարականը, որովհետև նա շարականագիր չէր, քանի որ մինչ այդ Ծարակնոցի, ժամագրքի և եկեղեցական մյուս նշանավոր

³ Մ. Աբեղյան, Հայոց հին գրակ. պատմություն, Երևան, 1944 թ., հտ. Ա, էջ 477—478:

⁴ Անդ, էջ 478:



գործերի խմբագրողներն ու կազմողները ոչ միայն լավ շարականագետ են եղել, այլև շարականագիր կաթողիկոսներ: Այդպիսի խմբագիրներ են եղել Հովհան Մանդակունին, Հովհան Օձնեցին, Ներսես Շնորհալին: Պատմագիրներ Վարդանն ու Կիրակոսը շատ որոշակի ապում են, որ շարականներն անհայտ բազմացել էին յոթերորդ և ոչ թե տասներկուերորդ դարում Մեծ Հայքում և ոչ թե Կիլիկիայում, ժամերգության ժամանակ շարականների շփոթումը եղել է ոչ թե Կիլիկիայում, այլ Մեծ Հայքի հագրական գավառի հագալանի եկեղեցում, Վարդավառի տոնի օրը՝ շարականներից Հարցը երգելիս, որ եկեղեցու աջակողմյան և ձախակողմյան դասերը ինչքան էլ չարչարվեցին, չկարողացան գտնել Վարդավառի Հարցը, որ այդ խառնաշփոթության պատճառով Ներսես Շնորհ կաթողիկոսը, որն անձամբ ժամերգությանը ներկա էր, շատ վրդովվեց, հրամայեց դարձվանքի վանահորը՝ Բարսեղ Շոնիին՝ խմբագրելու Ծարակնոցը և այլն: Այսքան որոշակի, համոզիչ տվյալները և հաղորդումները հաստատում են, որ իրոք շարականների բազմացումն ու տարածումը, դրանց խմբագրումը տեղի է ունեցել Մեծ Հայքում ոչ թե 12-րդ, այլ 7-րդ դարում, ոչ թե Ներսես Շնորհալու, այլ Ներսես Շինոդի օրով, ոչ թե Բարսեղ Անեցու, այլ Բարսեղ Շոնի ձեռքով: Այնպես որ, այստեղ ոչ մի թյուրիմացություն չկա և պետք է հավատալ այդ երկու պատմագիրների հաղորդածներին, որ իրոք, 7-րդ դարում անհրաժեշտ է եղել ընտրություն կատարել շարականների մեջ, ժամերգությունը կանոնավորելու և կայունացնելու համար, և այդ գործը կատարել է Շիրակի դարձվանքի վանահայր Բարսեղ Շոնի վարդապետը:

Բարսեղ Շոնը Ծարակնոցի պատահական խմբագիր չի եղել: Նա միաժամանակ շարականագիր է: Թեև մեր շարականագիտության մեջ նա չի ճանաչված որպես շարականների հեղինակ և երաժշտագետ, սակայն, իսկապես նա շարականներ էլ է գրել և հմուտ է եղել հայ եկեղեցու ժամերգության գործում:

«Զկարգ շարականոց Յարութեան ըստ ութ ձայնից՝ հագումք ընծայեն Մովսեսի Խորենացու, և այլք Բարսղի Շոն կոչեցելոյ՝ ի մէջն եօթներորդ դարուն, որպէս յիշէ Վարդան Վարդապետ ի տեսութիւն Անթառամ ծաղկին ասելով ի սկզբանն. «Զի թէ թարգմանիչն և հոգեշարժ վարդապետն Մովսէս Խորենացին ասացեալ է զՇոնիեան և զՅարութեան երգս շարականոց և թէ մեծն և հանդիսամար ճգնաւորն Բարսեղ՝ մական-

ուամբ ճոն կոչեցեալ ապա չէ պարտ պական հայել ի խորհրդաւոր բանքն յայս եւ արդարեւ ի կազմութիւն շարականոցս երևի վայելուչ հմութիւն հանդերձ ճարտարութեամբ ի զանազան ձևս բանից փոփոխելով զնոյն զվեսմութիւն ոճոյ, և զգերազանց ասացումս՝ որք առաւել ի ձայնն բկ, զձ, զկ, դձ, դկ»⁵: Նախորդ հոդվածներում Մովսես Խորենացուն վերագրվող շարականները փաստորեն և բանասիրորեն վերլուծելիս, եկանք այն եզրակացության, որ Յարութեան Հարցերը նրա գրչին չեն պատկանում: Ինչպես պատմիչը, այնպես էլ շարականների մեծ գիտակ, բազմալատակ հ. Գ. Ավետիքյանը իրավացիորեն հարստեղ Շոնին է վերագրում Յարութեան վերոհիշյալ հինգ Հարցերը: Այդ շարականների ոճը, լեզուն, գործածված պատկերները և խոսքի գեղարվեստական մյուս միջոցները ևս իրենց հիերթին հաստատում են, որ դրանք ոչ թե հինգերորդ, այլ յոթերորդ դարի գործ են և պատկանում են Բարսեղ Շոնի գրչին: Որո՞նք են այդ շարականները և ի՞նչ արժեք են ներկայացնում դրանք: Հարության վերոհիշյալ 5 ձայներով հարստեղ Շոնը գրել է 24 Հարց, որից բլ՝ 5, զձ՝ 5, զկ՝ 3, դձ՝ 5 և դկ՝ 6: Բոլոր Հարցերը ունեն իրենց Գործատունը և կրում են փառաբանական բնույթ: Ինչպես Ծարակնոցում եղած բոլոր Հարցերը, այնպես էլ սրանց ելակետը և ատաղձը Բարսեղի երեք մանկունքն են՝ տարբեր առումներով և տարբեր փառաբանություններով: Ավագ ձայն ունեցող 4—5 Հարցերում փառաբանվում է Փրկիչը: Երկնային գործերն ու բնակիչներն անգամ երկյուղածությամբ փառաբանում են Արարչին, որը թողած իր հավիտենական, անճառ փառքը, խոնարհվել, իջել է երկիր՝ կամավոր խաչվելու, անարգվելու հրեաների կողմից, որպեսզի իր մահվամբ նոր կյանք տա մարդկությանը, որը դատապարտված է եղել Ադամի ժամանակներից: Այդ Հարցերի մեջ շարականագիրը փառաբանության հետ միաժամանակ դիմում է Փրկչին, խոսում նրա հետ և իր երգին տալիս աշխույժ, կենդանի բնույթ: Դիմում է նաև Արարչին, որ մեղապարտ մարդկությունն ազատելու համար Նա իր Որդուն ուղարկել է երկիր, մարմնացել է հավիտենական հանը սուրբ կույսի արգանդում և որպես մարդ, ապրել է մարդկանց մեջ շուրջ երեսուն տարի՝ կամավոր խաչվելու, մահանալու, դժոխքն ու խավարը բանդելու և երեք օրից հետո հարություն

⁵ Հ. Գ. Ավետիքյան, Բացատրություն շարականաց, Վենետիկ, 1814 թ., էջ 284—285:

առնելու համար: Եվ այդ ամենը կատարվել է «Հօր հաճությամբ»: Փրկիչը ոչ միայն մարդացել է, այլև ծառայի դեր է կատարել մարդկության համար և այդ համեստությանը, մարդասիրությանը և անձնուրացությանը նա հասել է իր նպատակին, այն է՝ «կանգնեցրել զմահացեալսն»: Երրորդ ձայնին (զձ) պատկանող հինգ Հարցերը հետապնդում են նույն նպատակները՝ տարբեր կողմերից, տարբեր եղանակներով: Այս Հարցերում փառաբանականի կողքին բազմաթիվ են նաև խոսքի գեղարվեստական ձևերը:

Փրկչի կյանքը համարվում է «անապական արյուն», որով նա ցողել է տիեզերքը, մաքրել կեղտից ու խավարից, որոնցով ապականված է եղել տակավին Ադամի ժամանակներից: Նա, որ ստեղծել է աշխարհն ու արևը, բոլոր արարածները, այժմ իր ստեղծածների ձեռքով բարձրացել է խաչափայտի վրա: Տիեզերքն անգամ ցնցվել է Փրկչի չարչարանքներից և արևը խավարել:

«Եւ տեսեալ արեգականն
ԶԱրարիչդ ի վերայ խաչին,
Զհանդուրծեալ չարչարանաց Արարչիդ,
Խաւարեցոյց զլոյսն ի միջօրէի
Ի յահէ փառաց քոց
Տէր Աստուած, Հարցն մերոց»⁷:

Նա, ով կենարար էր, կյանք էր բաշխում աշխարհին, այսօր հրեա զինվորը տեղով ծակում է նրա կողը, որտեղից

«Աղբիւր կենդանաբար բոխեալ
Լրաց զտիեզերս ի մեղաց...»

Աշխարհին անմահություն տվողն այժմ ինքն է կամավոր հրաժարվում իր կյանքից և ընդունում մահը: Թեև ինքը, ըստ շարականի, ամենագոր է, «էակից Հօրը» և «ի է բարության» և մեռելներին կյանք է պարգևել, սակայն հիմա, անօրենների ձեռքով, անարգվում, խոցվում, ծարավում ու տանջվում է խաչափայտի վրա՝ նույն անօրենների և աշխարհի փրկության համար: Եթե առաջ ինքն էր հսկում ու կառավարում երկնի գործերին, «վեցթևյան» սերովքներին և «բազմաչեալ» քերովքներին, այսօր նրա մարմնին հսկում է գերեզմանատան պահակը:

«Կենդանիդ յաիտենից Քրիստոս,
Այսօր ի գերեզմանի եղար.

Եւ պահապանքն պահէին զգոյշութեամբ
Զգերեզման քո, Տէր Աստուած Հարցն
մերոց»⁷:

Վառ ձայնի (զկ) Հարցերում շոշափվում է Քրիստոսի մարդեղության խորհուրդը: Անճառելի հանը մարմին է առել կուսից ադամորդուն փրկելու համար: Այստեղ շարականագիրը Փրկչին այլաբանորեն համարում է «գառն անարատ», որը «զենալ մեզ պատարագ... ի վերայ խաչին», որով և նա կարողացավ քանդել դժոխքը, և բաժալ դրախտի դռները մարդկության համար: Փրկչին իր հարությանը անեծքից ու դատապարտումից ազատագրեց մարդուն և հնարավորություն տվեց նրան.

«Ի կոչումն արքայական սեղանոյն
տէրունեան,
Մարմնոյ և արեան Աստուծոյ հարցն
մերոց»⁸:

Չորրորդ (դձ) ձայնի Հարցերը շարունակում են նույն մոտիվները և նույն փառաբանությունները, որոնք տեղ-տեղ ոչ միայն նույն մտքերն ու զգացմունքներն են դրսևորում, այլև մի քանի տեղ կրկնվում են՝ թեև տարբեր ձևակերպումներով ու եղանակներով:

Վերջ ձայնով հարսել ժոհը դրել է վեց Հարց՝ իրենց Գործատներով՝ «Որ զամենագոր», «Այսօր ցնծան երկինք», «Փառաւորեալ է անուն քոյ», «Որ յառաջ քան զարև», «Անսկիզբն հանդ» և «Որ ահեղակերպ աթոռ նստիս»:

«Որ զամենագոր» Հարցի սկզբում հիշվում են հնոցում եղած հաբեյոնի երեք մանկունքը, որտեղ երևացել է Տիրոջ գործությունը: Այս երգվում է Փրկչի «հազմազեղ ներողությունը» առ «զօրաց երկնաւորաց», «բազմագութ» ողորմությունը առ մարդկային ցեղը, որի համար նա խաչ բարձրացավ: Գործատունը խորացնում է Հարցի մտքերն ու փառաբանությունը. «Այսօր ցնծան» Հարցի մեջ ցնծության մոտիվներ են հնչում: Երկինքն ու երկիրն ուրախության մեջ են, որովհետև.

«Այսօր նորոգեցան տիեզերք ամենայն,
Յարությանք քո Տէր Աստուած հարցն
մերոց»⁹:

Երրորդ Հարցն ամբողջովին ներքոյ ու

⁷ Ամ, էջ 448:

⁸ Ամ, էջ 456:

⁹ Ամ, էջ 491:

⁶ Ծարական, Երուսաղեմ, 1986 թ., էջ 441:

վատաբանություն է՝ նվիրված Փրկչին և Աստծուն.

«Փառաւորեալ է անուն քո սուրբ...
Որ ի բարձունս բնակեալդ ես
Եւ հայիս յարարածս քո քաղցրութեամբ»¹⁰:

Ուշադրության արժանի է այս Հարցի Գործատունը, որը աչքի է ընկնում իր նարտասանական ոճով: Խաչված և հա-
րություն առած Փրկչին.

«Որ հրեշտակացն անտեսանելին է,
Ի վերայ խաչին տեսա.
Որ սրովբեիցն անհասանելին է,
Ի գերեզմանի եղա.
Որ քրովբեիցն անիմանալին է,
Ի յերրորդ ատուր յարեալ»¹¹:

Հետևյալ Հարցը («Որ յառաջ») երգում է
այն մասին, որ Քրիստոսը որպես «իմա-
նալի Բան» արևից էլ առաջ է գոյություն
ունեցել, որին «մարգարեն վերակոչեաց
հոգի յերեսաց մերոց»: Ահա այդ հոգու գո-
րությանը էլ Նա

«Զորունս դժոխսց փշրեաց,
Եւ զարգելեալսն ի մեա կորգեաց ի
կեանս»¹²:

Մյուս երկր. Հարցերում գերիշխող զգաց-
մունքներն են փառաբանությունը և երկյու-
ղածությունը: Մի Հարցում Փրկչին «ան-
սկիզբ Բան է», «Թագաւոր անմահ է», ո-
րի համար շարականագիրը կոչ է անում՝
«առաւել բարձր արարէք զնա յաիտեան».

¹⁰ Ամդ, էջ 498:

¹¹ Ամդ, էջ 494:

¹² Ամդ, էջ 496:

իսկ մյուսում, այս ձայնի վերջին հարցում,
նույն Փրկչին բանաստեղծը դիմում է այս-
պես.

«Որ յաճեղակերպ աթոռ նստիս,
Եւ ընդ Հօր ես լեութեան...
Ուստի սերովբեքն ի խոնարհ ունելով,
Զդեմս յարփիահրաշ փառաց քոց»...¹³

Այստեղ դատապարտվում է միաժամանակ
Հուդայի արարքը՝ հակադրելով Քրիստոսի
փառքին, մարդասիրությանն ու ողորմա-
ծությանը.

«Իսկ Յուդայի լրբութեամբ մերձեալ,
Ի համբոյր նշաւակ և առիթ մատնո-
թեան»...¹⁴

Սակայն հաղթանակով է ավարտվում ամեն
ինչ: Երեք օրից հետո Փրկչին հարություն
է առնում, քառասուն օր դարձյալ նա երկ-
րի վրա ապրում է, քարոզում և հրաշքներ
գործում, ապա համբառնում երկինք: Վերջին
Հարցի Գործատունը վերջանում է այդպես.

«Համբարձաւ Աստուած օրհնութեամբ,
Եւ զօրք երկնից երգէին՝
—Ո՞վ է սա թագաւոր փառաց...
—Սա է նա, որ ի հովանաւոր և ի լուսեղէն
Ամպոցն ձայն եղև,
—Դա է որդի իմ սիրելի,
Բարձր արարէք զնա յաիտեան»...¹⁵

Բարսեղ Ծոնով էլ վերջանում են մեզ
հայտնի 7-րդ դարի շարականագիրները:
Իսկ նրա խմբագրած Ծոնրնոսի շարականն
էլ ստանում է կայուն, կանոնական բովան-
դակություն:

¹³ Ամդ, էջ 500:

¹⁴ Ամդ, էջ 500:

¹⁵ Ամդ, էջ 501:

